

KÁRLÁTÓ LAKODALOM

Ősi hagyományaink, ezek az ősoktól ránk maradt szent ereklyék, tartottak meg bennünket magyarnak sokezer év viszontagsága közepett is. Nemzetmegtartó ősi hagyományaink ápolása, a róluk való gyakori megemlékezés erősíti nemzeti öntudatunkat s fokozza bennünk a vágyat, hogy továbbra is magyarok maradjunk és még magyarabbá váljunk.

Most egy olyan népi szokást ismerünk meg, amely a Kis-Alföld dunántúli részén még a hetvenes években megvolt, de ma már ott sem igen tudnak róla.

Gyermekkoromban sokat hallottam szűkebb hazám valaha mozgalmas pásztoréletéről s arról is, hogy a pásztorok, főként a juhászok, mily önértetések és rátartiak voltak, még a gazdáknál is különbnek tartották magukat. Sokat hallottam a teljesen különálló, szigorú pásztorerkölcsökről is, nagyon szerettem volna olyan emberrel beszélgetni, aki ismerte azt a régi világot és megvilágította volna nekem e már elfelejtett magyar idők ködbe borult emlékeit.

A Kis-Alföld egyik falujában, éppen a szülőfalumban, akadtam egy 87 éves öreg juhászra, aki egy kis borocska és pipafüst mellett bevezetett a hajdani kisalföldi pásztorvilág rejtelmeibe. Ez annál is kedvesebb közvetlenséggel történt meg, mert kisült, hogy Sándor bácsi egészen kicsi gyermekkorom óta ismer, bár még tízéves fejjel elkerültem onnan. Sajnáltam volna egy szót is kallódní hagyni Sándor bácsi izes beszédéből, azért írószerszám után nyúltam, hogy lehetőleg teljes hűséggel jegyezhessem le mondásait.

Legelőször is a szigorú pásztorerkölcsök felől érdeklődtem. Sándor bácsi rögtön megértette a szót és ezt mondta:

— Kárlátó lakodalomban intézik el az olyan juhász dolgát, amelyik valami rossz fát tett a tűzre.

Nagyot néztem s megjegyeztem, hogy ezt a kifejezést eddig nem hallottam.

— Nem-e? — szólt Sándor bácsi fiatalos könnyedséggel —, hát az öreg számadójuhászok mikor kárlátó törvényt ülnek és mivel utána szokott lenni egy kis mulatás, hát ez a kárlátó lakodalom.

— Most már értem, Sándor bátyám! De mondja csak, hát a juhászok maguk ültek törvényt a juhászok fölött?

— Maguk bizony, maguk! Úgy megcsapatták némelyiket, mint a Csiba Ferkót is, hogy faluról-falura vitték a füves asszonyokhoz.

— Sándor bátyám, maga is volt ilyen kárlátó lakodalomban?

— Voltam, voltam. Csak arról senki sem beszél szívesen, ha kárlátó lakodalomba viszik az embert.

— Nem is úgy értem én azt, Sándor bátyám, hogy azt mondja el, amikor magát vitték a kárlátó lakodalomba, hanem arról beszéljen, amikor véletlenül került oda, hogy akkor mit látott és hallott.

— Hát az úgy volt, — kezdte a szót Sándor bácsi, — hogy mikor a Csonka Vendi bajba esett, hogy az Isten nyugtassa, a számadóm engemet is elvitt a kárlátó lakodalomba, mivelhogy a bojtárok is ott lehettek, csak azoknak egy szavuk sem volt olyankor. Erre az esetre olyan jól emlékszem, mintha csak tegnapelőtt lett volna, pedig lehet annak már 60—70 esztendeje is.

— És hol folyt le az a kárlátó lakodalom?

— Itt a kocsmá ivójában, a kármentő előtt. Az öreg számadók egy hosszú asztalnál ültek, mi fiatalok meg állva hallgattuk a kárlátást. Ekkor még nem volt bor az asztalon, az csak azután került oda.

Amikor a letűnt régi szép időkről beszélt az öreg, szinte átszellemült az arca. Így mondta el a kárlátás lefolyását:

— Hol történt az eset, Vendi?

— A himódi erdő alatt.

— Melyik határban?

— Még a mihályi határban.

— Elég nagy széken ez! És mikor?

— Nappal, világos nappal! Ott állt a számadó is a bojtárjával.

— Ez egy picinykát könnyít a dolgodon.

— Nem vagyok én lúlopó! — kidüllesztett mellel mondta ezt a Vendi.

— De birkalopó se légy ám!

— Nem loptam én birkát sem, hanem úgy csapattam el!

— És miért tetted?

— Mert tíz birkahiányom volt.

— Miért itthon tetted?

— Úgy se akartam én itthon tenni.

— Hát hol?

— A vitnyédi határban.

— Miért nem mentél hát oda?

— Úgyis odaigyekeztem.

— Hát akkor miért itthon tetted?

— Mert igen nagy beszédben volt a számadó a bojtárjával.

— Ez nem elég ok!

— Gondoltam, minek menjek olyan messze, mikor itthon is lehet.

— És hogyan lehetett?

— A pulinak szétteregettem mind a tíz ujjamat és intettem neki, hogy annyit csapjon el.

— Hát a puli vakkantását se vették észre?

— De nem ám!

— Hogyan lehetett az?

— Úgy, hogy nem vakkantotta el magát.

— Hát akkor hogyan csapta el őket?

— A tomporukba harapott és úgy terelte hozzám őket.

— Téged se láttak meg?

— Nem ám!

— Olyan messze voltál?

— Nem éppen, de elfeküdtem a krumpliban.

— És hányat csapott el a puli?

— Tizenegyet.

— A tizenegyediket se tereltesd vissza?

— Nem.

— Nem? No, erre majd külön lesz gondunk!

— Nem volt rá idő.

— Hát aztán miért nem volt?

— Mert a puli mégis elvakkantotta magát.

— Miért?

— Mert az egyik birka rendetlenkedett és a puli méregbe gurult. Erre a számadó igen nyujtogatta a nyakát, azért sürgős lett az út hazafelé.

— Arra felelj, Vendi, hogyan lett tíz birkahiányod?

— Kotli Marci volt a dologban.

— Nem a Rozi, fe?

— Az is.

— Miért fogod akkor az árendásra?

— Mert a Kotli Marci mindig benne van az elcsapásban.

— Beszélj te csak a Roziról!

— Hát a Rozi kinn volt nálam ennyihányszor a kunyhóban és ilyenkor leszúrtam egy-egy toklót pörköltnek. Jó hosszú ám a késem pilingája!

— Ohó, Vendi, juhásznak a lánya nem megy ki egy könnyen a kunyhóba! Arra felelj, hogy mivel csaltad ki a Rozit?

— Hát itt van a Kotli Marci a dologban!

— Hogyan van ott?

— Nagyot mulattam egyszer elkeseredésemben a Kotli Marcinál.

— Miért voltál elkeseredve?

— Mert a Rozi nem akart meghallgatni.

— De hogyan került hát az árendás ebbe a dologba?

— Úgy, hogy mulatás közben kivallatott és elmondta, hogy van neki egy szép csillagos bársonyszoknyára valója, arra majd igen vásna a Rozi foga. Oda is ígérte, ha hozok neki birkát.

— Vüttél?

— Vüttem.

— Avval csaltad ki a Rozit?

— Avval.

— Hát másodszor mivel csaltad ki a Rozit?

— Selemkötinnyel.

— Azt is a Kotli Marcitól vetted?

— Aztotát is.

— Birkáért?

— Birkáért.

Erre az öreg vallató számadó emelt hangon szólt a fiatalság felé:

— Hallottátok, hogyan dönti szégyenbe a böcsületes juhászt az ollan árendás, amellik szombaton tartja a vesárnapot? Ebből tanuljatok! Aki közületek bemegy hozzá, azt megbotoztatom! — Ezután a megtévedt juhászhoz szólt:

— Te pedig Vendi, tíz botot kapsz azért, mert beleültél a Kotli Marci hálójába. Tízet kapsz a tíz birkáért, a tizenegyedikért meg ötöt. A Rozit pedig Dömötör napja utáni vesárnap elveszed! Mink is ott leszünk a lakodalmodon!

— A Rozit szüvesen elveszem, de a botokat sokallom, hiszen elvették tőlem mind a tizenegy birkát! — próbált ellenkezni Vendi.

— Az itélet elhangzott! Ne szaporítsd a szót, mert majd olvasatlanul kapod meg!

Vitték is már szegény Vendit, hogy az Isten nyugosztalla, arra hátra a vendégistállóba, hej, bizony jó keményen ráérték a huszonötöt! — mondta feltűnő nagy részvétellel Sándor bácsi.

Meg is jegyeztem az öregnek, hogy valóban nagyon szigorúak voltak a régi juhászok. Sándor bácsi erre elmosolyintotta magát és ezt mondta:

— Kellett is a nagy szigorúság, mert a juhászok a sok magányosságban sok huncutságot kifundáltak ám! De meg ez a szigorúság hozta meg a böcsületet is!

Sándor bácsi befejezve hitte küldetését és készülődött hazafelé.

— Hohó, Sándor bátyám — marasztalom az öreget —, eddig csak a kárlátást mondta el, de a lakodalmi részről még nem beszélt!

Sándor bácsi sodorintott egyet jó hosszú bajuszán, végigsimitotta hófehér Kossuth-szakállát és így folytatta:

— Hát az úgy volt, hogy csak a számadók mulattak először, a fiatalok csak nézhették az öregek nótázását, mert hogy igen nagy regulában tartották ám abban az időben az öregek a fiatalokat. Nem ám úgy, mint most!

— Tud-e még olyan régi nótát, Sándor bácsi? — faggatom tovább az öreget.

— Már hogyne tudnék! Ilyenkor mindig ezt szokták dalolni legelsőbben:

„Bugaszarvú kis báránycám,
Te adtad a tallérocskám.
Te adtad a tallérocskát,
Csaplárosné bora árát.“

— Ezután a nóta után fejüket a tenyerükre hajtva szoktak elbúsulni az öregek.

— És miért búsulnak el ezen a nótán annyira?

— Azért, mert már abban az időben nem igen adtak tallért a báránycáink. Igen leesett az ára a gyapjúnak, de meg a birkák is nagyon hullottak. Mindenki arra gondolt, hogy nemsokára vége lesz a szép pásztorvilágnak.

— Miért nem volt ára a gyapjúnak? Hiszen akkor is kellett ruha!

— Hát azért, mert az anglusok nem vettek többet gyapjút tőlünk, mert maguk termeltek annyit, amennyi nekik kellett.

Szóval Anglia már abban az időben megkezdte azt a gazdasági önállósítást és elzárkózást, ami a későbbi háborúk kirobbanására vezetett — magyaráztam az öregnek, de nem adott igazat nekem, hanem így érvelt:

— Nem az anglusok az igazi okai, hanem mi magunk, mivel nem becsültük meg azt, ami magyar, de igen fájintósnak találtunk mindent, ami külföldi. Nem tetszett már az ősi rackabirka sem, pedig őseink sokezer éven át terelgették. Behozták helyette a beteges menyőri birkát.

— Mi az a menyőri birka, Sándor bácsi? Talán a merino-juh, úgy-e?

— Az, az! A menyőri, amelyiknek a gyapja puhább, finomabb, de nem veszi meg senki. Pedig ha meglettek volna a régi pödröttszarvu rackabirkáink, akkor annak a gyapját jó pénzen el lehetett volna adni, mert abból csinálták a szűrt. Idegen országból kellett behozni a szűrnek való gyapjút, mert a menyőriaké nem jó ahhoz. Így jár az olyan ország, ahol kedvesebb a külföldi, mint a magunké. Az hát a legnagyobb baj, hogy a magyar nem becsüli meg azt, ami magyar!

— Igazsága van Sándor bátyám — nyugtatgatom az öreget —, csakugyan pórul jár az olyan ország, amelynek népe idegen napot imád és idegen csillagokat követ.

— Ismertem én olyan magyart is a régi világban — vette át megint a szót az öreg —, amelyik olyan volt, amilyennek lennie kell a magyar embernek. A királyhidai patikás, az olyan ember volt, aki inkább ráfizetett a patikájára, de mégsem adott magyar pénzt az osztrákoknak, mert amikor ki-

fogyott a patikájából a patikája, hát nem ment át Bruckba másikat venni, pedig csak a Lajta hidján kellett volna átlépnie s inkább elkerült Sopronnak, csak hogy magyar patikát vehessen.

Sándor bácsit megnyugtattam, hogy ezután már csupa olyan magyar embert nevelünk, mint amilyen a királyhidai gyógyszerész volt. De nem hagytam az öregnek átbeszélni a régi szép juhásznótákat, hanem további nőfákra biztatgattam. A jóvérű öreg a fejebüjára tolta a kalapját és máris elkezdte:

„Házunk előtt, előtt, van egy, van egy magas iharfa,
Iharbimbó, bimbó, bimbó, bimbó van rajta.
Iharbimbó, bimbó, bimbó lehullott,
A szeretőm, a szeretőm elhagyott.
Ha elhagyott, ha nem is, meglek én magam is.“

— Ej-ej! Sándor bácsi, maga még mindig nem felejtette el ezeket a régi szerelmi dalokat? — incselkedtem az öreggel.

Sándor bácsi kihúzta magát a széken és ezt mondta:

— Nem lehet azokat elfelejteni, kérem, sohasem, mert hogy igen édes dolog ám az emlékezés még öregkorban is!

— Milyen nótákat énekeltek még? — faggatom tovább az öreget.

— Bizony sok ilyen szerelmetes nótát énekeltünk, de azért a legtöbbje a birkákról, meg a birkatartásról szólt.

— Daloljon el egyet, Sándor bátyám! — biztatom az öreget s kezdi is már:

„Haragszik a juhász, ha nincs birkatartás,
Megirigyelték az urak a jó búcsújárást.
Nem volt jó levelem, nem volt rajta pöcsét,
Megállj kutya szolgabíró, meglakolsz te ezért!“

— És miért haragszik a juhász, ha nincs birkatartás? — faggatom az öreget.

— Azért, kérem, mert az igen nagy dolog ám! Ha van például tíz birkatartás, hát tart huszat. Ki győzi azt ellenőrizni? Senki.

— Most már értem. — De csak dalol még, úgy-e, Sándor bátyám? — kérlelem a jókedvű öreget, s nem is hagyja nagyon kérlelni magát:

„Szól a harismadár,
Hamar megvirrad már.
Fordulj hozzám rózsám,
Mert magad maradsz mindjárt.“

— Sándor bátyám, igen hegyesen, a kezeivel hadonászva nótázta ezt ell! Úgy látom, valójában nagyon édes még mindig magának a visszaemlékezés!

— Az is! De ebből a nótából mást is meg lehet tanulni: azt, hogy milyen éberem őrizi a juhász a nyáját. Mert bizony, mikor megszólal a harismadár, fölkel a juhász akkor is, ha az asszony ki is jött éjszakára a kunyhóba. Nagyon kellett ám vigyázni a jószágra, mert igen sok volt a huncut ember!

— Ezért a szép hűségért volt a nagy becsület, úgy-e Sándor bátyám?

— Böcsületünk, bizony az volt. Még a gulyásnál, meg a csikósnál is több volt, hogy a kanászokról ne is beszéljek.

— Csak ne szólja le annyira a kanászokat. Jól tudtak ám azok faragni!

— Márhogy a kanászok? No, de illent! A juhászok voltak a faragásban is a legelsők! Minden régi faragott csutora, lisztmerőkanál, fali sótartó, ivókupa, szerszámnyél, kézi mángorlófa, ami még van ezen a vidéken, az

mind a juhászok kezéből származott. Nézze csak meg ezt a botot, ezt is én faragtam.

— Hajnya, fikom teremtette, Sándor bátyám, ez aztán bot! Igazi juhászbót! A kampója aljára még egy kosfejet is faragott. Mennyiért adná el?

— Nem eladó! Mert, hogy még az Esterházy herceg se tudná megfizetni az árát. Ez a magam faragta bot a menéshez kell már nekem, mással meg nem járok.

— Nagyon szép dolog az, Sándor bácsi, mikor valaki ennyire megbecsüli a régi emlékeit. Hanem a fiatalokról még nem beszélt! Azok nem nótáztak?

— Dehogy nem, csak előbb az öregek mulattak. Mikor azok már kimulatták magukat, még bort is vitettek nekik és akkor ők nézték őket.

— Halljuk hát, Sándor bátyám, hogy maga mit dalolt bojtár korában!

— Tyű! Azok voltak ám csak szerelmetesek igazán! Ilyenek voltak e:

„Harang van az én vezérürömön,
Vas van az én szölke szeretömön.
Arra kérem porkolábot,
Eressze el a cicámot,
Eressze el a cicámot.“

— Ez igen, Sándor bátyám! Ez már valódi szerelmes nóta!

— Meghiszem azt! Az öreg számadóknak is úgy megtetszett, hogy ketten is kiállottak a kocsmá közepire botos táncot táncolni. Ránk kiállottak:

— Hej! ... De kutya táncolni való jókedvem van! Gyerekek! Valami jó talp alá való daloljatok, de szaporán ám!

— Ez volt az a nóta e:

„A mihályi utca ki van flaszterozva,
Ha én menek rajta, sir a csizmám sarka.
Jaj, de magas ég a csillagos ég,
Mondd meg nekem rózsám, szeretsz-e te még?“

— Hát ez bizony csakugyan jó nóta, Sándor bácsi! Csupán az a nagy baj, hogy nem láthatjuk azt a híres-nevezetes botos juhásztáncot. Pedig de nagy kár érte, mert hallottam, hogy remek egy tánc volt!

— Bizony, kérem, mindenki megnézett bennünket, mikor mi juhászok eljártuk a botos táncot, pedig csak úgy magunkban, egyesbe jártuk.

— Igen, tudok róla, hogy ez az egyes botos tánc valami sajátságos tánc volt, amelynél a felsőtest tartása egyenes, daliás, nyugodt, nem oly könnyedén hajlékony, mint a nyugati népek táncaiban, de nem is olyan merev, mint a balkáni összefogódzó kólóban. Éppen az volt benne a legszebb és legfeltűnőbb vonás, hogy a felsőtest tartása és mozgása mindvégig olyan volt, mint a lovasnépeké: délceg, büszke és méltóságteljesen daliás.

— Úgyis van, kérem! Mi nem ugráltunk túlságosan sokat, de azért minden mozdulatunk szapora, gyors volt, meg kemény.

— Kedves Sándor bátyánk! Nagyon köszönjük magának, hogy meghívott bennünket ebbe a már régen elfelejtett, pedig nagyon érdekes kárlátó lakodalomba és bevezetett mindannyiunkat abba a szép, régi magyar világba, amelyről a most élő nemzedék már csak keveset tud. Nagyon jól esett hallani a fülünknek a régi szép emlékeket és ősi magyar népdalokat s mindnyáján büszkék vagyunk rá, hogy magyarnak teremtett bennünket a Teremtő!

Hajós Elemér